

Sinan'ın
ardından
bakmak

A dark, atmospheric photograph of the Süleymaniye Mosque in Istanbul, featuring its large central dome and four tall minarets silhouetted against a bright sky. The image serves as the background for the title text.

Tasarım: Metin Keskin

Design:

Tasarım uygulama: Deniz Üçok Arman

Design application:

Çeviri: Serim Denel

Translation:

İngilizce editörü: Graham Spicer

English editor:

ISBN: 978-9944-5625-6-0

Baskı/Printing: Mas Matbaacılık A.Ş.

Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi

No: 3 34408 Kağıthane - İstanbul

Tel: 0212 294 10 00 info@masmat.com.tr

Sinan'ın ardından bakmak
SİNAN'A SAYGI FOTOĞRAF YARIŞMASI - 2008

Looking beyond Sinan
RESPECT TO SINAN PHOTO COMPETITION - 2008

İÇİNDEKİLER CONTENTS

Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması: Yeni Bir Buluşmanın Ardından.....	5
<i>The Respect to Sinan Photo Competition: In Pursuit of a New Meeting Point.....</i>	6
Sorumluluklarımıza Anımsamak.....	8
<i>Remembering Our Responsibilities.....</i>	9
Ölümsüzlüğün Mimarı Sinan.....	10
<i>Architect of Immortality.....</i>	11
Fotoğraflar.....	12
<i>Photographs.....</i>	12
Fotoğraf Karelerindeki Kubbelər: Sinan'ın Mimarlık Mirasının Fotoğraflanması.....	40
<i>Domes in Frames: Photographing Sinan's Architectural Heritage.....</i>	44

Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması: Yeni Bir Buluşmanın Ardından...

Geniş Osmanlı coğrafyası üzerinde Sinan'ın 16.yüzyılda inşa ettiği eserler, yüzyılların tarihini içinde barındıran ve bizi köklü bir geçmişe bağlayan görkemli bir mimarlık mirası olarak hâlâ ayakta duruyor. Ancak bizler Sinan'a saygıda yillardır kusur ediyoruz. Hızlı ve kontroksüz kentsel gelişimin, yetersiz toplumsal duyarlılığın, bürokratik hantallığın, maddi imkansızlıkların oluşturduğu sorunlar yumağı, ne yazık ki Türkiye'de ve ötesindeki Osmanlı coğrafyasında, diğer pek çok mimarlık değeri gibi Sinan'ın eserlerini de tahrif etti ve etmeye devam ediyor.

ÇEKÜL Vakfı, 1990 yılında yoğun birikiminin ışığında, Sinan'ın adının ve eserlerinin çevresindeki sorunları aşmak, Sinan'ın mirasına saygıyı egemen kılmak için, Ağırnas'tan başlayan onun yaşamının izlerini ürettikleriyle buluşturan uzun bir yürüyüşe çıktı. 2000 yılında düzenlenmeye başlayan **Sinan'a Saygı Gezileri**'nin ardından, 2003 yılında **Mimar Sinan Eserleri Eskiz Yarışması** gerçekleştirildi. Eserlerinin özgünlüğü, çeşitliliği ve derinliğiyle eşsiz bir mimar olan Sinan'a, günümüzde aynı zenginlikte ve derinlikte bakabilmek için, yüzün üzerinde eskiz bu yarışmada bir araya geldi, sergiledi, Sinan'ın eserlerini görünür kılarak toplumla buluşturdu.

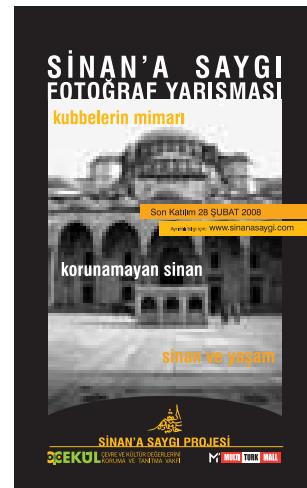
Toplumsal duyarlılığın farkındalıkının artırılması için yürütülen çalışmalar, eskiz yarışmasının izinden ilerleyerek 2008 yılında Multi Turkmall'un desteğiyle bir fotoğraf yarışması ile boyutlandı. **Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması**, 15 Aralık 2007 - 28 Şubat 2008 tarihleri arasında **Sinan ve Yaşam**, **Korunamayan Sinan**, **Kubbelerin Mimarı** başlıklı üç farklı kategoride düzenlendi. Amaç fotoğrafları yarıştmaktan çok, Sinan'ın farklı eserlerindeki sayısız yorumunu bir araya getirmek, bu mirasa farklı bakış açılarını yansıtma ve farkındalık yaratmaktı. Yarışmacılar ve Sinan'a Saygı gönüllüleri, Sinan'ın kubbelerini fotoğraf karelerine siğdirmak için yarışma boyunca haftasonları İstanbul gezilerinde bir araya geldiler. İstanbul'dan Kayseri'ye, Edirne'den Van'a, Sofya'dan Şam'a, Sinan'ın eserlerinin bulunduğu kentlerden, www.sinanasaygi.org internet sitesine dijital olarak yollanan 400'ün üzerinde fotoğraf, üç farklı başlıkta Sinan'ı anlattı.

Mimar Sinan eserlerinin günlük hayatın içinden fotoğraflandığı **Sinan ve Yaşam** kategorisinde gönderilen 159 fotoğraf, Sinan'ın eserlerinin hâlâ kent yaşamının canlı bir parçası olduğunu, kentin içinde ve karşısında renkli bir yansımalarak durabildiğini gösteriyor.

Kubbelerin Mimarı kategorisinde, camilerden köprü'lere ve su kemelerine, kent ölçüğinden ince ahşap yapı detaylarına kadar geniş bir çeşitlilik içinde gerçekleşen katılım, Sinan'ın yaratıcılığını ve eserlerindeki üslup birliğini sergiliyor. En çok ilgi gören bu kategoriye gönderilen 208 fotoğraf, Sinan'ın en görkemli kubbelerini inşa ettiği Süleymaniye ve Selimiye camilerine odaklandı ve onları farklı açılardan görmemizi sağladı.

Korunamayan Sinan kategorisi, Balkanlar, Ortadoğu ve Türkiye'deki Sinan eserleriyle ilgili koruma sorunlarına dikkat çekmeyi amaçlamaktaydı. Ancak 52 fotoğrafla bekleninin altında gerçekleşen katılım, koruma kavramı ve sorunları konusunda hâlâ alınacak çok yol olduğunu gösteriyor.

Seçim süreci herkese açık bir oylamayla, 11-21 Mart 2008 tarihleri arasında internet üzerinden gerçekleştirildi. **Sinan ve Yaşam** kategorisinden Uyar Korça'nın, Selimiye Camisi'ni yansitan 'Ustanın Mührü', **Korunamayan Sinan** kategorisinde Aydın Mizrak'ın Hüsrev Paşa Camisi, **Kubbelerin Mimarı** kategorisinde Muhsin Divan'ın Süleymaniye Camisi fotoğrafları ödüle değer bulundu.

Ödül töreni ve yarışma sergisi 27 Mart 2008'de Ayasofya'da gerçekleştirildi. Daha sonra eserler, Ağırnas'ta Mimar Sinan Müze Ev'de, Edirne'de Selimiye Darülhadisi'nde, Forum Bornova, Forum Trabzon, Forum Çamlık alışveriş ve yaşam merkezlerinde sergilenmeye devam etti.

Yarışmaya katılan 415 fotoğraf, ÇEKÜL Vakfı Bilgi Belge Merkezi'nin **Sinan'a Saygı Arşivi**'nde yerini aldı ve tüm Sinan eserlerinin fotoğraflarıyla birlikte www.sinanasaygi.org internet sitesinde toplandı. Sitenin tüm ziyaretçileri bugün de, kendi fotoğraflarını **Sizin Fotoğraflarınız** sayfasına yükleyerek, Sinan'ın mimarisine bakışlarını yansıtıyor, koruma sorunlarıyla ilgili gözlemlerini kayda geçirebiliyor. Sinan'a Saygı fotoğraf arşivi sürekli zenginleşerek, ÇEKÜL çatısı altında ortak duyarlılıkların eyleme dönüştüğü yeni bir buluşma noktası haline geliyor.

Sinan'a Saygı Projesi'nin başlangıcından itibaren gerçekleştirilen tüm etkinlikler, ortak hedef doğrultusunda somut örneklerle kalıcı sonuçlara ulaştı. 2000 yılında başlayan **Sinan'a Saygı Gezileri**'nın birikimi ve **Mimar Sinan Eserleri Envanteri** çalışmasının sonuçları, **Sinan'a Saygı Gezi Haritaları** ile yayına dönüştü. Envanter çalışması için toplanan yayınlar sürekli çoğalarak, **ÇEKÜL Bilgi Belge Merkezi - Sinan'a Saygı Kitaplığı**'nı oluşturdu. Elinizdeki katalog da, **Multi Turkmall**'in duyarlılıkla desteklediği **Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması**'nın mesajına kalıcılık kazandırmayı amaçlıyor. Yarışmaya katılan eserlerden derlenen 48 fotoğraf, bu görkemli mirasa bugün nasıl baktığımızı özetliyor. Sinan'ın ardından, onun eserlerine gururla ve umutla bakabilmek, yaşadığımız özel coğrafyada varlığımızı korumak ve yaşatmak için, bu uzun soluklu yürüyüşte birlikte ilerlemek umuduyla...

ÇEKÜL Vakfı

The Respect to Sinan Photo Competition: In Pursuit of a New Meeting Point

The buildings and structures that Sinan built during the 16th century, across the vast Ottoman geography, still stand witness to a sublime architectural heritage, connecting us to a deep-rooted past. Nevertheless, today and in recent years, we have proved disrespectful to Sinan's heritage time and time again. Fast and unchecked urban growth, unwieldy bureaucracy, financial and logistical shortcomings have all contributed to the spiraling problems that have damaged Sinan's works, as well as the many other Ottoman architectural assets within Turkey and beyond.

*In the light of this, the ÇEKÜL Foundation started on its long march towards overcoming the problems surrounding Sinan's name and heritage, to restore respect to the master architect once more. This journey started in Ağırnas and was aimed at connecting traces from his life with the masterpieces he produced. Following the **Respect to Sinan Excursions**, which were launched in 2000, **Sinan's Works' Sketch Competition** was organized in 2003. Open to all, well over one hundred sketches reviewed the originality, variety, and depth of Sinan's works through modern eyes. The resulting exhibition was successful in bringing his works to a wider audience.*

*Following the Sketch Competition, further efforts to increase social sensitivity resulted in the **Respect to Sinan Photo Competition**. Running from December 15, 2007 to February 28, 2008, it invited entries in three distinct categories - **Sinan and Life, Sinan: at Risk, The Architect of Domes**.*

Rather than having individual photos compete with one another, the ultimate aim of the competition was to reflect different viewpoints

and interpretations of the diversity of Sinan's architectural heritage and to foster a wider awareness. Participants also had a chance to take Istanbul city excursions with Respect to Sinan volunteers during the duration of the competition, to gain inspiration from Sinan's soaring domes. Over 400 photographs were digitally sent to the website, www.sinanasaygi.org, from the cities where Sinan's works are located. From Istanbul to Kayseri, Edirne to Van, and Sophia to Damascus, photographs formed a visual record of Sinan from the three different viewpoints.

The 159 photographs submitted to the **Sinan and Life** category reflected Sinan's works as they exist in people's day-to-day lives. They stand as proof to the fact that his works still form vibrant elements of the urban fabric, colourful reflections of city life for those who live and work in their shadows.

Submissions to the **Sinan, The Architect of Domes** category brought the unity of style, creativity and values apparent in Sinan's architecture into full view, and highlighted the master's wide scale, from mosques, aqueducts and urban environments to refined wooden details. This category received the widest interest, with the 208 photographs mostly focusing on the Süleymaniye and Selimiye mosques, where Sinan built his most sublime domes, presenting these structures from some unique angles.

In the **Sinan: at Risk** section, we aimed to draw attention to conservation issues pertinent to Sinan's works throughout the Balkans, the Middle East, and Turkey. Only 52 photos were submitted for this category, which showed us that further effort should be devoted towards creating awareness for preservation issues.

Voting for the winners was open to all via the internet, with nominations being collected between March 11 and March 21, 2008. First placed in the **Sinan and Life** category was Uygar Korça's photo 'Master's Seal', taken at Selimiye Mosque. In the **Sinan: at Risk** category, Aydin Mizrak's Hüsrev Paşa Mosque was selected, and in **The Architect of Domes** section, Muhsin Divan's photograph taken at the Süleymaniye Mosque, was chosen. The awards ceremony took place on March 27, 2008 in conjunction with the launch of an exhibition of the photos in Istanbul's Hagia Sophia. Consequently, the exhibition traveled to the **Mimar Sinan House Museum** in Ağrnas, the architect's birthplace, to the Selimiye Darülhadis in Edirne, and to Forum Bornova, Forum Trabzon, and Forum Çamlık.

Subsequently, the 415 photographs entered into the competition were placed in the **Respect to Sinan Archive** of the ÇEKÜL Foundation Information and Documentation Center. These and many other photos of Sinan's works are now located within the **Respect to Sinan Archive** on the project website. Visitors to the website are now also able to upload their photos and post their own views and preservation proposals. This way a comprehensive visual Sinan archive is continually enriched and kept current, providing a meeting point where common sensitivities are transformed into actions under roof of ÇEKÜL Foundation.

The project has already achieved lasting results. From 2000 onwards, the **Respect to Sinan Excursions** and the efforts on accumulating a comprehensive inventory of his works resulted in the publication of **Respect to Sinan Maps and Guides**. A **Respect to Sinan Library** has also been created at the ÇEKÜL Foundation Information and Documentation Center, gathering together all available documents related to Sinan and his works. Finally, this catalogue forms a permanent record of the aims and result of the **Respect to Sinan Photo Competition**. As the 48 photographs selected from the three competition categories, they will remind us of how we perceive Sinan's magnificent heritage.

In pursuit of Sinan, we wish to look forward with pride and hope, to strive for permanence in the special geography that we inhabit, and to continue this long journey together, from this meeting point on...

Sorumluluklarını Anımsamak

Dünyada iz bırakmış kimliklerin ölümsüzleşen varlıkları, zaman içinde değişik evrelerden geçerler. Ölülerinin hemen ardından, yoğunluğu giderek artan çok yönlü değerlendirmeler, bir süre değişik toplumların sıcak gündemine yerlesir. Doğal olarak, bu sürecin istenilen düzeyde ve yoğunlukta taşınması güçtür. Toplumsal dalgalanmalar, her gün bir başka olayla karşılaşma, ister istemez “ölümsüzlüğü aralamış kimlikler” konusunda olmuşsuz sıcak ortamı da etkiler, anılma sınırları gittikçe daralabilir.

Hiç kuşkusuz bu, dünyada iz bırakmış yaratıcı insanların unutulacağı anlamına gelmemektedir. Onların bıraktığı çağlara dayanan ürünler, zaman zaman değişik nedenlerle toplumların yaşamlarına girerler, “bir ölçü olarak” varlıklarını sürdürürler. Dalgalanmalara karşın böylesi kesintisiz bir çizgiyi Onaltıncı Yüzyıldan beri kendisi için geçerli kılan yaratıcılardan birisi de “**Mimar Sinan**”dır. Toplumumuzun olumlu-olumsuz, başarılı-başarısız anlarında animşanması, “**bir durumu somutlamak için**” örnek verilmesi, zamana dayandığının işaretidir. Kentsel dokumuz, mimarlık ortamımız tartışma konusu olduğunda, kalıcı değerler arandığında, Mimar Sinan’ın öncelikle aklımıza gelmesi, bunun bir sonucudur.

Özellikle son yıllarda kentlerin kimliklerini hızla yitirmeye başlaması, doğal-tarihsel-kültürel varlıkların bilinçsizce gözden çıkarılması, Mimar Sinan’ın günümüzde ulaşılabilir yapıtlarının da zedelenmesini birlikte getirmiştir. Bu nedenle, ÇEKÜL Vakfı’nın başlattığı “**Sinan'a Saygı**” kampanyası, salt çağrıları aşan bir mimarın üretiklerinin korunmasını sağlamak anlamına gelmemektedir. Onun varlığından, simge değerinden, “**kalıcılığı zorlayan yaratıcı gücünden**” yararlanarak, günümüzdeki çarpık gidişi somutlamak içindir. Toplumumuz, Mimar Sinan gibi “**çağları aşan bir yaratıcı gücün yapıtlarını geleceğe kimliğini koruyarak aktaramiyorsa**”, “**özülü-özgün değerlerinden yoksun yaşamayı göze alabiliyorsa**”, varlık nedenini yeniden tartısmak zorundadır.

Sürekli yanlışlıklar, bir yerde doğruları bulmanın yolunu açabilir. Burada önemli olan, “**yanlışların doğruları tüketeceğin sınıra**” ulaşmamasıdır. Bir noktada “**dur**” diyecek gücün bulunmasıdır. Dağınıklığın, örgütlü bir davranışla önlenmesidir. Çünkü dalgalar-tarihsel-kültürel varlıklar “**dönüşü olmayan**” yaşam kaynaklarımızdır. Bu değerlerin Mimar Sinan gibi “**yaratıcı ellerde boyutlanmış sonuçlarını**” yok etme, “**yanlışı içinden çıkmaz**” kılmakta, toplumun köklü birikimini gözden çıkardığının kanıtı olmaktadır. “**Sinan'a Saygı**” kampanyası, bir bakıma herkese hesap sorma anlamına gelmektedir. Mimar Sinan’ın yapıtlarını, teker teker bulundukları koşullar içinde toplumun önüne, “**kimsenin kaçamayacağı bir noktaya**” getirmek, kurum-kuruluş-kİŞİLERİN “**duyarlılığının ve sorumluluğunun sınırlarını**” ölçmektedir.

Bu konuda ilgiyi artırmak için, Sinan’ın çevresinde yeni bir gündem oluşturmayı düşünsek, acaba hangi noktadan başlamamız doğru olur? Son gelişmeler dikkate alındığında, doğduğu yer olan Ağırnas’tan yola çıkmak şimdilik doğru gözükmektedir. Ayrıca bu ilginç yerleşme, “**Sinan'a Saygı**” kampanyasını destekleyecek nitelikler içermektedir.

O’nun verimi geçen uzun üretim sürecinin her evresini değişik bakış açılarıyla irdeleyen **Kubbelerin MİMARı, Korunamayan Sinan, Sinan ve Yaşam** başlıklı Fotoğraf Yarışmaları ve sonuçlarının kataloğa dönüşmesi, ulusal-uluslararası düzeyde ortak bilişim yaratmakta önemli bir adım olmaktadır. Bu yolda, Multi Turkmall’ın katkıları, ortak çabalamızı boyutlandırmakta önemli bir ivme ve yaygınlık kazandırıyor. Böyle bir ortam, belki onun başarılarının her aşamasını toplumumuzun varlığında tekrar yer etmesini sağlayabilir, sorumluluklarını anımsatabilir, bazı kesimleri somut sonuçlara yöneltebilir...

Prof. Dr. Metin Sözen
ÇEKÜL Vakfı Başkanı

Remembering Our Responsibilities

*Some people leave **lasting impressions** on this earth, and some can be said to foster an **immortal memory** of their presence. Their impact usually evolves through time. Right after an important figure's death, evaluations of their importance are immediately made, but it is sometimes difficult to maintain this level of appreciation.*

*Changes in society and the mundane business of everyday life can mean that the limits of our remembrance may narrow in time. Having said this, it does not follow that all creative people who have made their marks on our world will eventually be forgotten. Some people have produced works that truly stand the test of time, forming a longstanding part of peoples' lives, and indeed function as **the rocks on which a society is built**. One unique person who since the 16th century has created such a continuous line in social memory, in spite of some undulations, is the Architect Sinan. The fact that Sinan has been remembered by all during both moments of favour and discontent, success and failure, shows how he and his life's work are considered as **proofs of his immortality**. As a result, when we think of our urban fabric and the wider architectural environment, and when we search for our eternal values, the Architect Sinan springs to mind.*

*Especially during recent years, the speedy loss of identity in our towns and cities, and the insensible sacrifice of our natural, historic, and cultural heritage, has caused damage to Sinan's works. However, the extensive **Respect to Sinan** drive, started by the ÇEKÜL Foundation, is not only limited to protection and respect of the works of Sinan himself. This drive also seeks to highlight current undesirable developments, using hints and lessons from **Sinan's continuing presence**, his symbols, and **his creative force that has forged perpetuity** in our lives and our physical environment.*

*If we cannot project our identity towards the future while protecting these centuries-old masterpieces, then our society must surely take a good look at itself. The risk of abandoning our authentic values must be challenged. Our natural, historic and cultural assets are resources that cannot be renewed once we pass **a point of no return**. The destruction of these assets, like those bequeathed to us by the Architect Sinan, is **impossible to undo**, and shows **society's rejection of its own cultural heritage**.*

*In this way, **Respect to Sinan** is a drive to challenge the way we view our own cultural heritage. We aim to highlight the value of all of Sinan's works and to encourage organisations, institutions and individuals to take shared responsibility and acknowledge and promote their worth.*

*In order to maximize interest in this process and to forge a new agenda around Sinan, what could be the correct starting point? Within the boundaries of recent developments, Ağırnas, the place where he was born, seems to be the right starting point. In addition, this interesting settlement has the qualities and potentials for supporting the **Respect to Sinan** campaign fully and successfully. Various categories of the photo competition, titled **The Architect of Domes, Sinan: at Risk**, and **Sinan and Life**, have analyzed every phase of his building and production process during his long career. To compile the results of these competitions within a catalogue will become an important and decisive step towards helping to create a common awareness at the national and international level. In this context, invaluable contributions of Multi Turkmall prompts and widens the perspective of our common efforts. The hope is that Sinan's successes will leave their mark within the social presence of our society once again, reminding us of our responsibilities, and guiding decision makers towards more tangible results.*

*Prof. Dr. Metin Sözen
Head of ÇEKÜL Foundation*

Ölümsüzlüğün Mimarı Sinan

16. yüzyılda restorasyonunu yapıp çökmesin diye payanda duvarını ördüğü yapıda, 500 yıl sonra yapıtlarıyla yer almak için herhalde ölümsüz bir usta olmak gerekiyordu. **Yapı**, Ayasofya'ydı. **“Ölümsüz usta”** da Mimar Sinan...

Ayasofya bütün görkemiyle karşımızda duruyordu. Süren yenileme çalışmaları, insanın gözünü alamadığı bu eşsiz yapının gerçek rengini, dokusunu ortaya çıkarmıştı yer yer. İşte buradaki sergi salonunda açılacaktı; ÇEKÜL Vakfı'nın Sinan'ın eserlerindeki sayısız yorumu bir araya getirmek, Sinan'ın mimarlık mirasına farklı açılarını yansıtılabilme amacıyla Multi Turkmall'ın desteğiyle düzenlediği **Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması**'nın sergisi.

Sinan'ın bugün de ayakta duran yapılarının üç ayrı yüzü yer alıyordu sergide. Birincisi; Sinan'ın eserleri hâlâ kent yaşamının canlı bir parçasıydı ve renkli bir yansımıza olarak durabiliyordu. Bu nedenle **Sinan ve Yaşam**'dı bir yüzü. İkincisi; Türkiye ile Sinan eserlerinin bulunduğu Balkanlar ve Ortadoğu bölgelerinde sıkça görülen koruma sorunlarının toplum belleginde daha fazla yer etmesi amaçlanmıştı. Bu da karşımıza **Korunamayan Sinan**'ı çıkardı. Üçüncüsü de; Sinan'ın mimarlığının her ölçekte kendini gösteren değerlerini yansitan fotoğrafları bir araya getirmek hedeflenmişti. Bu amaç da bizi **Kubbelerin Mimarı** Sinan'a götürmüştü.

Sinan'ın yapıtları İstanbul'dan Kayseri'ye, Edirne'den Van'a, Sofya'dan Şam'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. Biz de Multi Turkmall olarak "Forum" Alışveriş ve Yaşam merkezlerimizi Denizli'den Trabzon'a, İzmir'den Diyarbakır'a, Kayseri'den İstanbul'a kadar 18 farklı şehrde götürüyoruz. Açılmış olanlarla beraber, inşa ve geliştirme aşamasında olan toplam 22 projemiz bulunuyor. Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan'daki faaliyetlerimizi de İstanbul merkez ofisimizden yürütüyoruz. Tüm bunları yaparken bir amacımız da yatırımlarımızın olduğu yerlere kültür ve sanatı传turmek, o bölgedeki kültür varlıklarına destek olmak; doğaya, çevreye ve tarihe saygılı davranıştır. İşte **Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması**'nda ÇEKÜL Vakfı ile buluştugumuz nokta tam da burasıydı.

Ayasofya Müzesi'ndeki **Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması**'nın sergisi açılırken de misyonumuzla sosyal sorumluluğumuzun örtüştüğünü görmek ayrı bir heyecan ve gurur kaynağıydı bizim için.

Kent insanlarına yeni yaşam alanları sunmak, gündelik sıradanlıkların sanatla, kültürle bezendiği caddeler, sokaklar, meydanlar ve yapılar oluşturmak bizim için ne kadar önemliyse; gittiğimiz her yerdeki kültür varlıklarını bugün işlevlerini koruyarak ya da yeni işlevler kazandırarak yaşatmak; doğanın, çevrenin ve tarihin insanı var eden unsurlar olduğunu unutmamak da o kadar gereklidir. Bizim bu alandaki katkimız da **“ölümsüzlüğün mimarı bir usta”**nın önünde yaptığımız saygı duruşudur ancak.

Levent Eyüboğlu
Multi Turkmall CEO

The Architect of Immortality

*The mighty building that was restored in the 16th century by strengthening its buttress walls is now, 500 years later, hosting the works of the man who accomplished this feat. It takes an immortal master to achieve this. The **building** is Istanbul's Hagia Sophia... The **immortal master**, the great Ottoman architect Sinan...*

*Hagia Sophia is still standing in all her splendour. Recent renovations have also revealed in patches, the genuine colour and texture of this unique monument. The exhibition hall of this building hosted a selection of the works submitted in the **Respect to Sinan Photo Competition**, which collected hundreds of images of Sinan's masterpieces.*

*The competition, and exhibition itself, focused on three distinct aspects of Sinan's works and legacy. The first theme, **Sinan and Life**, showed how Sinan's creations are still a lively, vibrant part of city life, while the second, **Sinan: at Risk**, drew attention to current conservation problems facing his works. A final category, **The Architect of Domes**, gathered photographs reflecting the values and details of Sinan's architecture.*

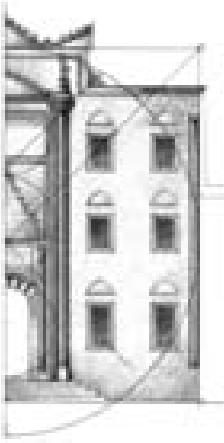
Sinan's works are spread across the far reaches of the Ottoman Empire, from Istanbul to Kayseri, Edirne to Van and Sofia to Damascus. At Multi Turkmall we are also developing projects across the country and further afield. We are currently building 22 Forum Shopping and Living Centres in 18 cities of Turkey, from Denizli to Trabzon, İzmir to Diyarbakır and Kayseri to Istanbul. We are also managing overseas activities in Bulgaria, Romania, and Greece from our headquarters in Istanbul.

*While realizing these projects, we also aim to take culture and arts wherever we go, to support the survival of the cultural assets of these regions and to respect local nature, environment and history. This commitment led to our involvement with ÇEKÜL's **Respect to Sinan Photo Competition** and when the exhibition opened at the Hagia Sophia we were filled with enthusiasm and pride as we saw that our mission and social responsibilities were overlapping.*

It is fundamental for daily life to include art and culture, and for us to help provide cities and their new living spaces, streets, avenues, squares and buildings with this. It is equivalently important for us to protect and to support the survival of our cultural assets and to never forget that nature, environment and history are essential components of mankind's existence.

*Our contribution may only be considered as paying homage to "**the immortal master of architecture**", the architect Sinan.*

*Levent Eyüboğlu
CEO Multi Turkmall*

UYGAR KORÇA
Selimiye Camisi
Edirne / 2002
'Sinan ve Yaşam' Ödülü / 'Sinan and Life' Award

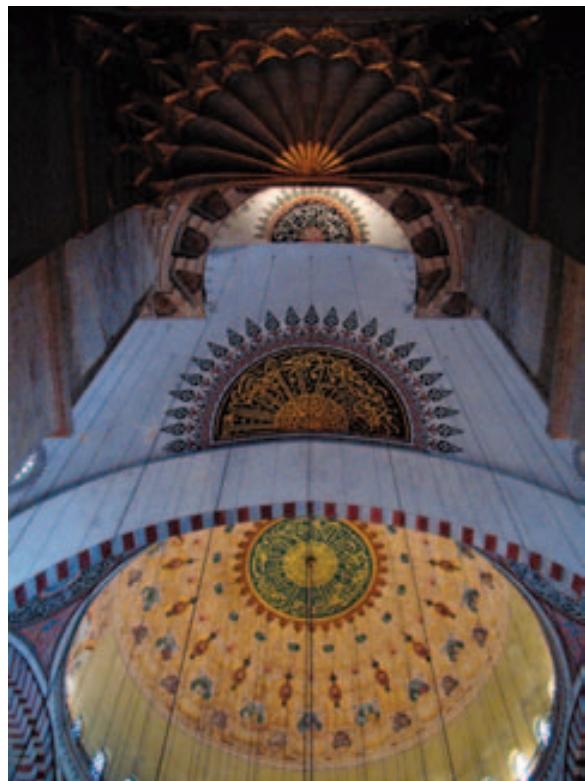

MUHSİN DİVAN
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2007
'Kubbelerin Miran' Ödülü
'The Architect of Domes' Award

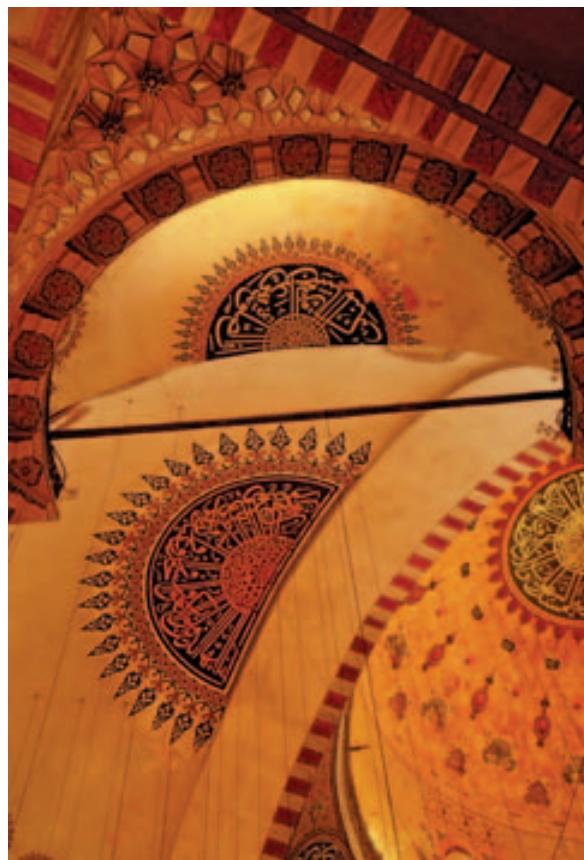

AYDIN MIZRAK
Hürev Paşa Camisi
Van / 2004
'Korunamayan Sinan' Ödülü
'Sinan: at Risk' Award

SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

SERKAN YETGİN
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2006

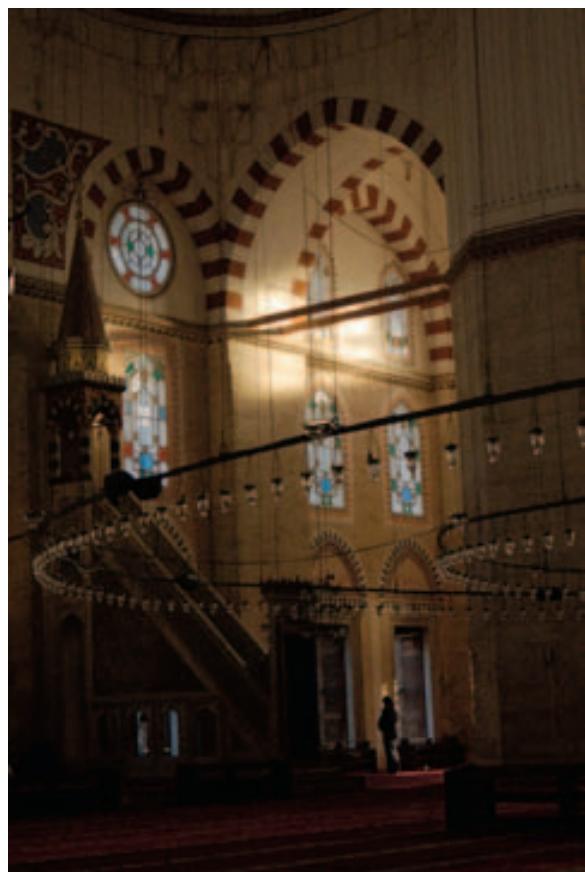
SALİH YILMAZ
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2005

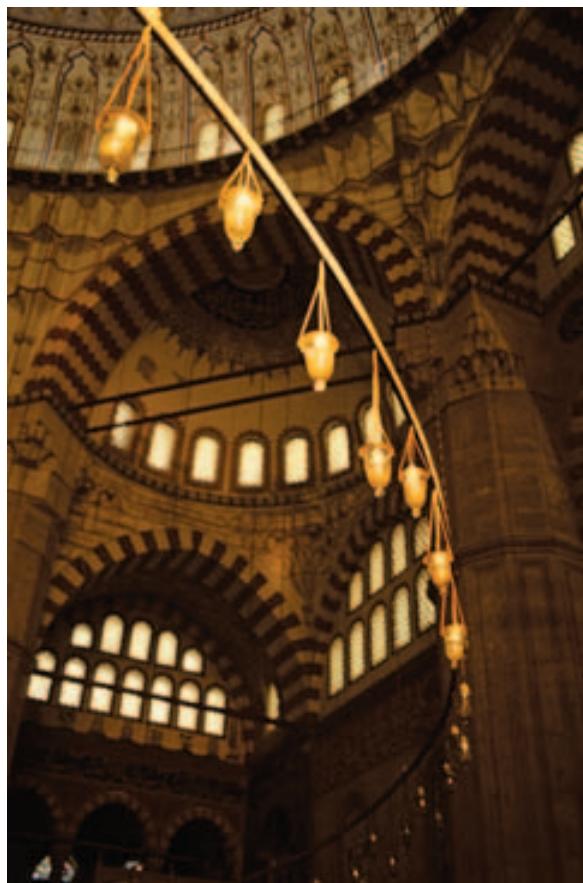
LATİF DİNÇARSLAN
Mihrimah Sultan Camisi
İstanbul / 2002

ADEM DOĞRUTEKİN
Selimiye Camisi
Edirne / 2006

BENGİSU GÜRSOY
Şehzade Camisi
İstanbul / 2008

ŞENAY HASIRCI
Selimiye Camisi
Edirne / 2007

SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

LUCA ORLANDI
Rüstem Paşa Camisi
İstanbul / 2004

LUCA ORLANDI
Sokollu Mehmet Paşa Köprüsü
Kırklareli / 2007

ANNIE LAMBLA
Rüstem Paşa Camisi
İstanbul / 2008

SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

NAİL MAHİR KORKMAZ
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2007

EMİN ÖZMEN
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2007

SERKAN TURAÇ
Rüstem Paşa Camisi
Tekirdağ / 2007

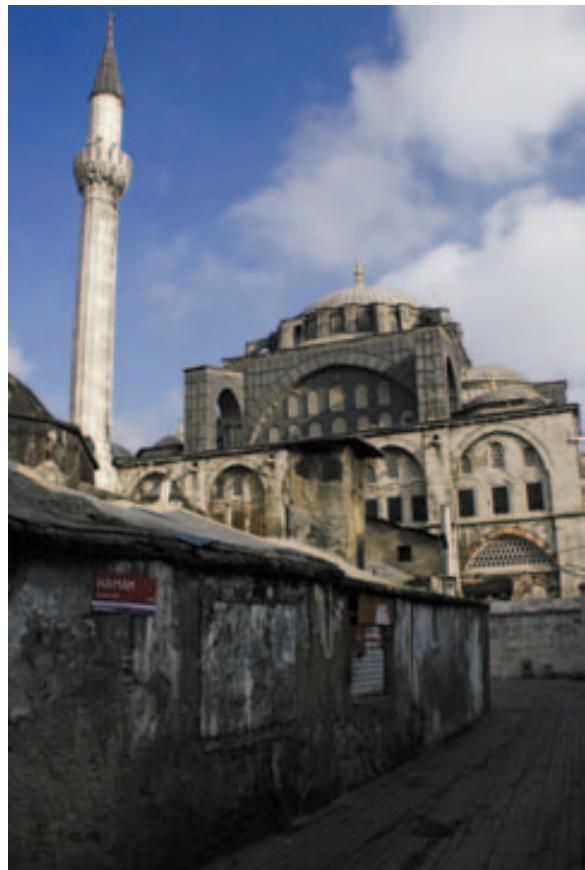
SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

CİHAN ALDIK
Kapıağası Köprüsü
İstanbul / 2007

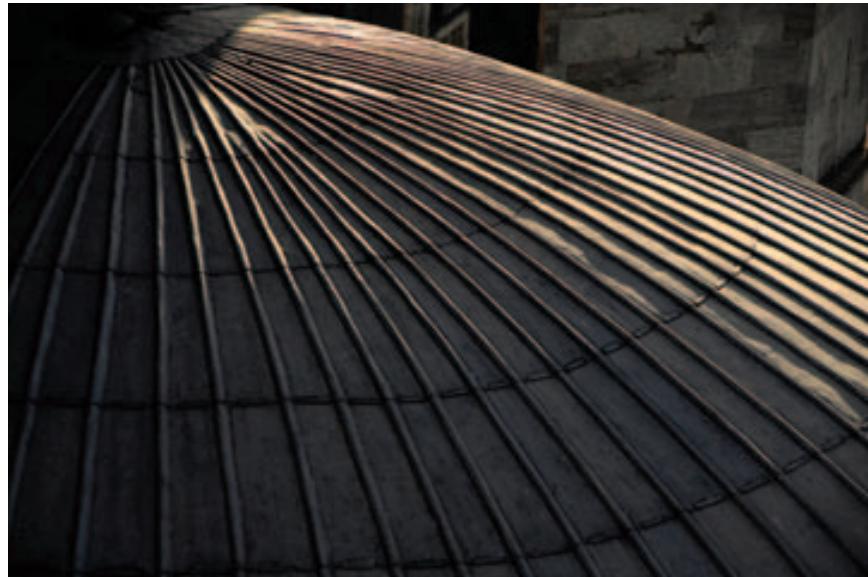
SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

GÖKMEN KANBEROĞLU
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2005

HAKAN GEVREK
Kılıç Ali Paşa Camisi
İstanbul / 2008

SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

BAHAR KALELİ
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2007

HAKAN ŞAHİN
Selimiye Camisi
Edirne / 2007

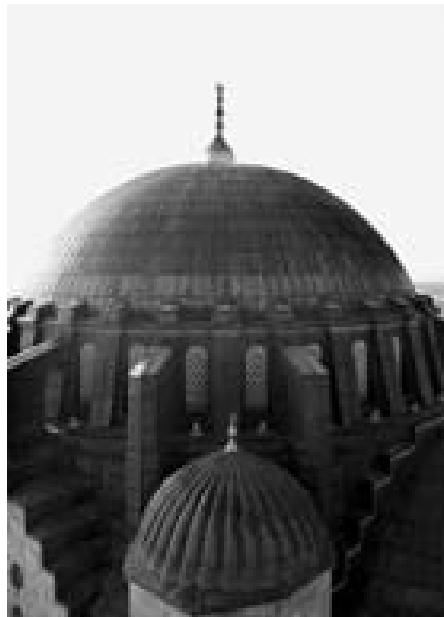

OKAN YILMAZ
Selimiye Camisi
Edirne / 2007

BERKCAN OKAR
Mihrimah Sultan Camisi
Üsküdar, İstanbul / 2008

HATİCE BARBAROS
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2007

ERKUT ERKEK
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2008

MUSTAFA ÖZDEN
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2002

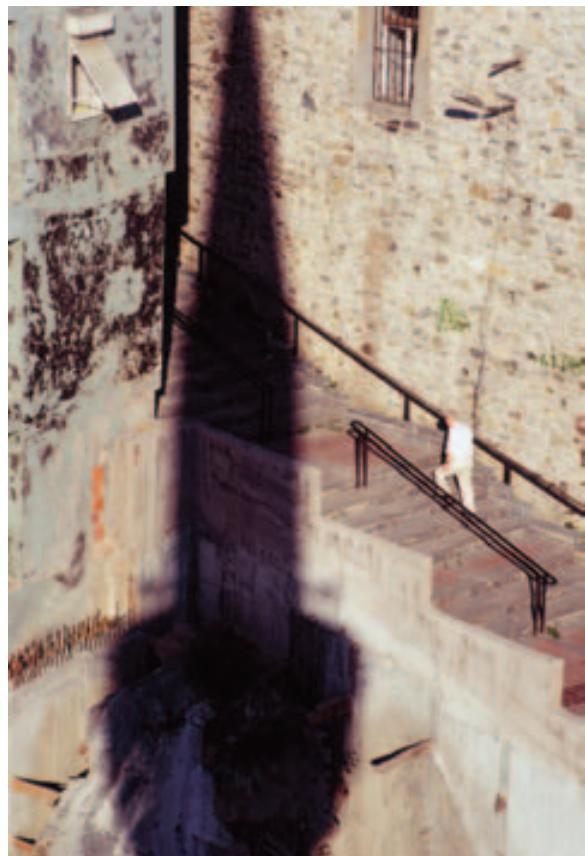

KEMAL AYGÜN
Süleymaniye Camisi
İstanbul / 2006

BERNA AKGÜN
Selimiye Camisi
Edirne / 2005

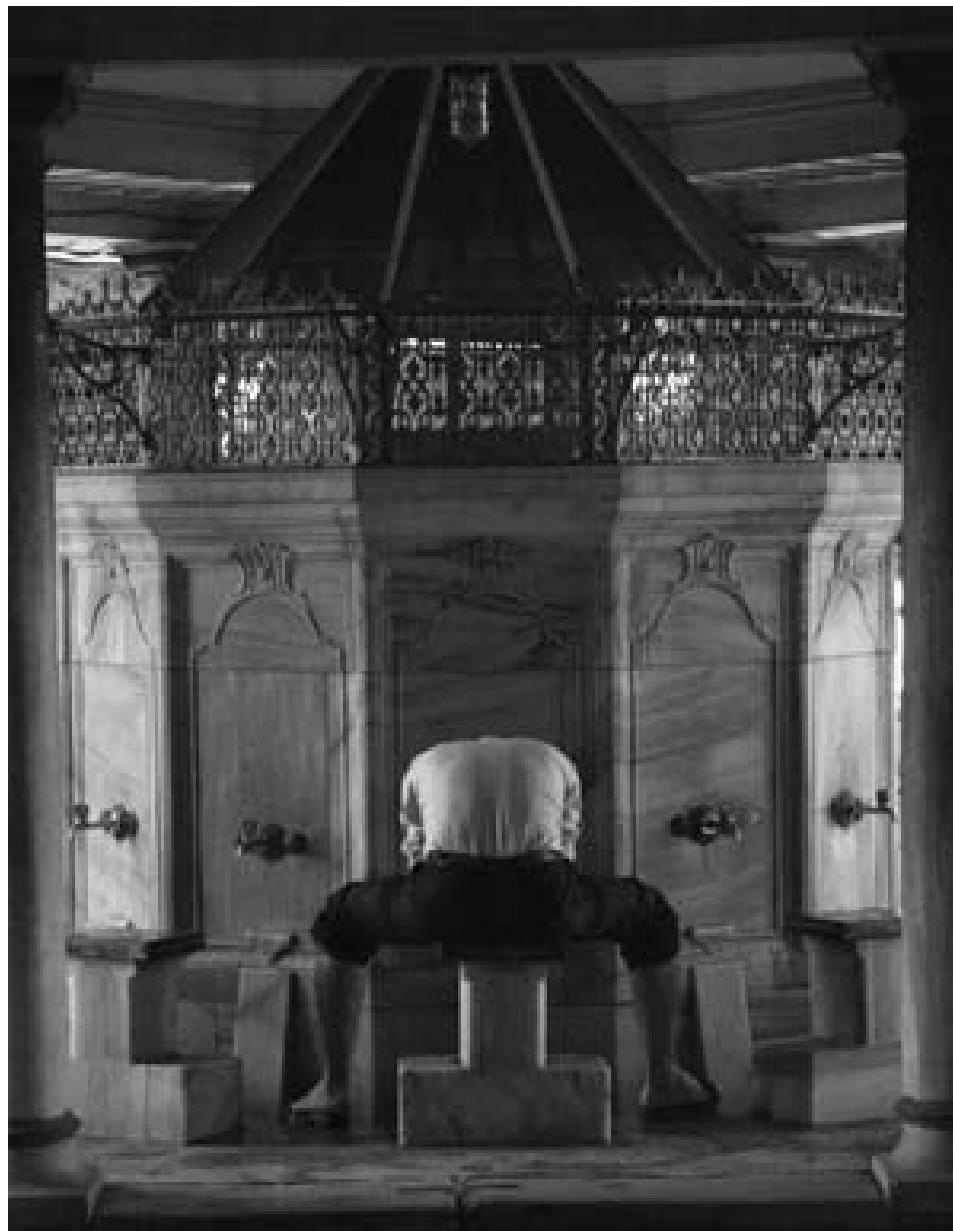
SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

SENA ÖZFİLİZ
Mihrimah Sultan Camisi
Üsküdar, İstanbul / 2007

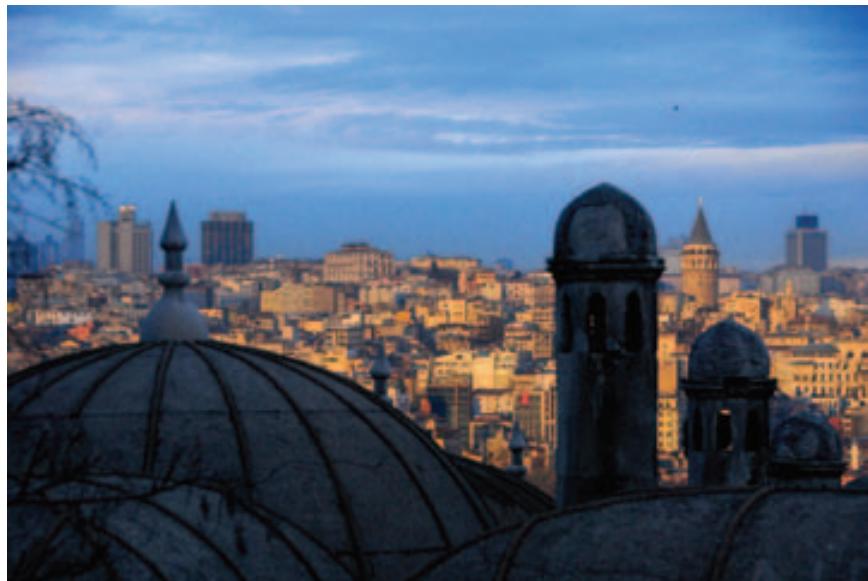
MEHMET KARABULUT
Mağlova Kemerı
İstanbul / 2006

BERRAK ÇELİK
Kılıç Ali Paşa Camisi
İstanbul / 2008

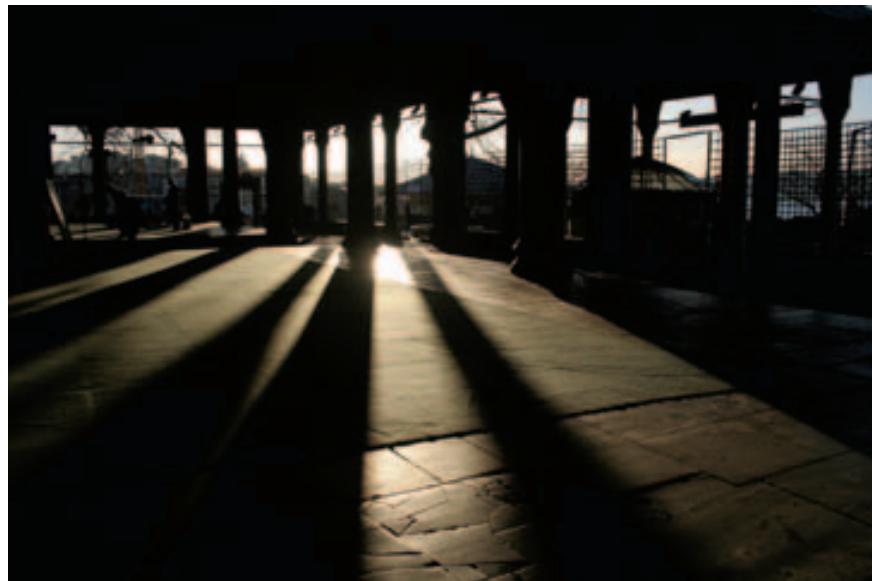
İSMAİL TÜTÜN
Süleymaniye Evvel Medresesi
İstanbul / 2006

BAHAR KALELİ
Süleymaniye Rabi Medresesi
İstanbul / 2007

BAHAR KALELİ
Sultan Süleyman (Büyükkemence) Köprüsü
İstanbul / 2007

EMRE TÜNGÜ
Mihrimah Sultan Camisi
Üsküdar, İstanbul / 2008

SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

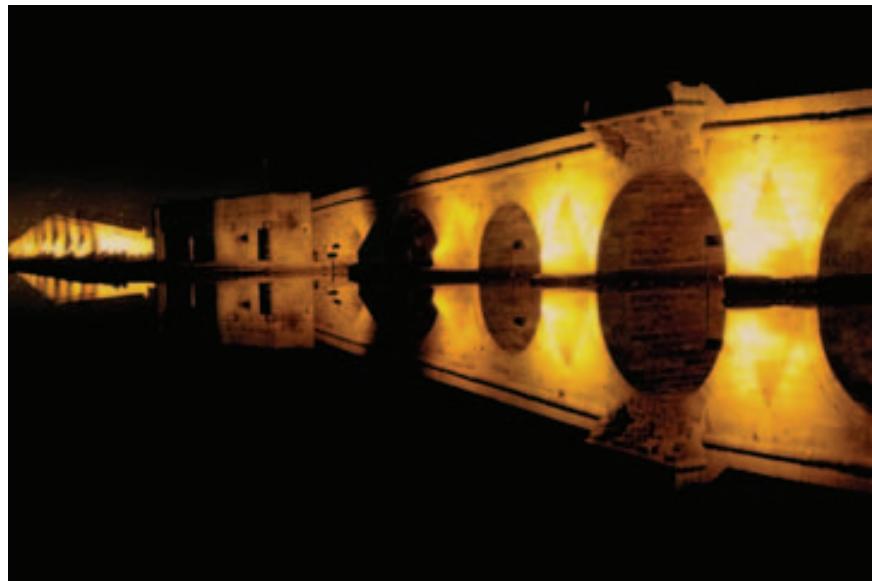
İ. GÜLTEKİN ALKURT
Sultan Süleyman (Büyükçekmece) Köprüsü
İstanbul / 2007

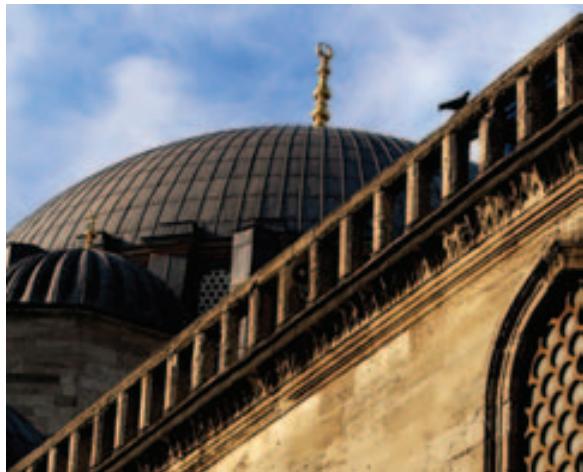
ERCÜMENT AKAT
Sultan Süleyman (Büyükçekmece) Köprüsü
İstanbul / 2006

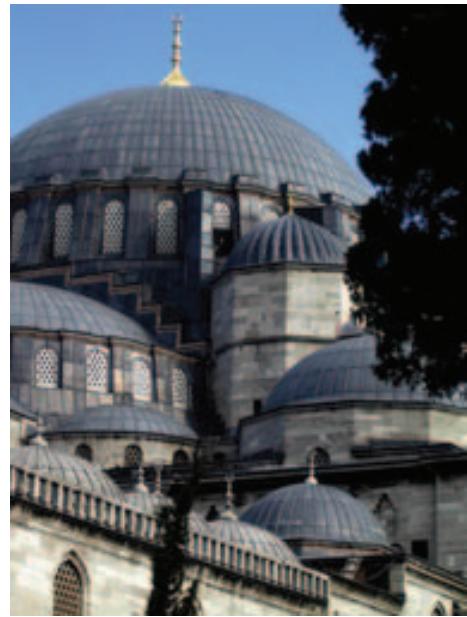
ERKAN YURT
Sultan Süleyman (Büyükköprü) Köprüsü
İstanbul / 2007

DERYA ŞENGÜLEN
Sultan Süleyman (Büyükköprü) Köprüsü
İstanbul / 2008

CEM REŞAT DOĞANCA
Süleymaniye Camisi - İstanbul / 2008

MAHİR GÜNDAY
Süleymaniye Camisi - İstanbul / 2007

HAKAN GEVREK
Nişancı Mehmet Paşa Camisi - İstanbul / 2008

EMEL SALEM
Hüsrev Paşa Camisi - Halep / 2008

ÇETİN YURTSEVER
Topkapı Sarayı Mutfakları
İstanbul / 2007

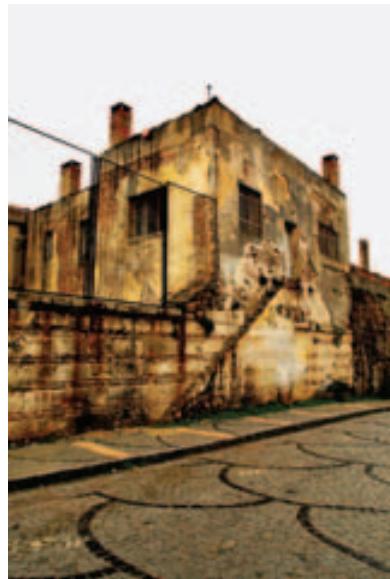
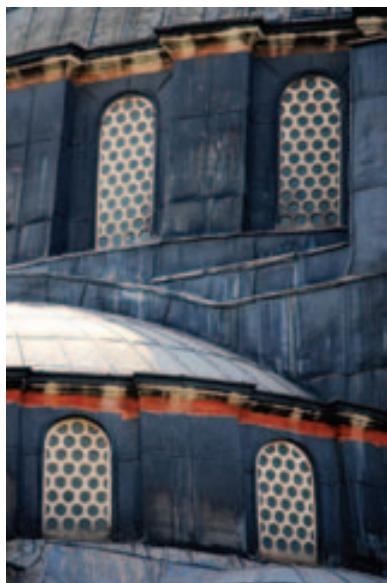
AYHAN ALTUN
Mağlova Kemerî¹
İstanbul / 2007

SİNAN'IN ARDINDAN BAKMAK

ŞEHİRİ KARTAL
Rüstem Paşa Kervansarayı
İstanbul / 2008

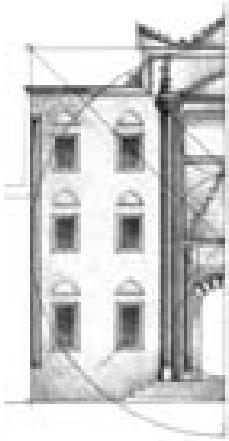
MUZAFFER ÖZGÜLEŞ
Şehzade Camisi
İstanbul / 2007

TUĞBA SIVACI
Atik Valide Medresesi
İstanbul / 2008

MESUT KAPLAN
Hüsrev Paşa Camisi
Van / 2008

Fotoğraf Karelerindeki Kubbelər: Sinan'ın Mimarlık Mirasının Fotoğraflanması

Sinan'ın eserleri 16. yüzyılda inşa edilmeye başlandıkları dönemden itibaren, seyahatnamelerde, gravürlerde ve resimlerde sıkça yer buldu. 19. yüzyılda fotoğraf teknünün gelişmesiyle birlikte, Sinan'ın kubbeleri fotoğraf karelerine yansdı. Sinan'ın eserlerinin fotoğraflanması, hem mimarlık tarihi hem de fotoğrafçılık alanında çok yönlü öneme sahip. Bugün yarısından çoğu yokolmuş, kalanlarının da önemli bir kısmı değişikliklere uğramış eserlerin pek çoğunuñ özgün hallerini sadece fotoğraflarda bulabiliyoruz. Onarımlar da dahil olmak üzere, Sinan'ın eserlerinin maruz kaldığı değişikliklerin büyük çoğunluğu yıllarca hiç bir kayıt olmadan gerçekleşti. Sinan eserlerinin günümüzdeki görünümlerinde, Sinan'ın tasarımları ile sonradan müdahelelerin arasındaki sınırları belirlemekte zorlanıyoruz. Fotoğraflar, bu durumda sayısız yapının tarihsel öykülerini yazabilmek için belge değeri taşıyorlar ve kimi zaman restorasyonlarda bile kaynak olarak kullanılıyorlar. Örneğin, Kılıç Ali Paşa Camisi'nin 1990'lı yıllarda restorasyonu sırasında, son cemaat yerinin revağında yapılan değişiklikler, geçen yüzyılda çekilmiş bir fotoğrafda dayanılarak gerçekleşmiştir. Restorasyona kaynaklık eden egzotik fotoğraf karesinde, caminin avlusunda tezgah kurmuş arzuhalcileri görürüz. Ya da, sanat tarihi kitaplarında, araştırmacıların Osmanlı mimarlığını incelerken siyah beyaz bir fotoğrafa bakarak Kılıç Ali Paşa Camisi'nin barok tarzdaki kalem işlerini nasıl tespit ettiklerini ve yorumladıklarını okuruz.

Fotoğraflar, yapıların çeşitli dönemlerdeki durumlarını belgelemenin ötesinde, ister profesyonel amaçla ister amatörce çekilmiş olsunlar, sanatçlarının kişisel deneyimlerini yansitan yapıtlar olarak da önem kazanır. Sinan'ın eserlerinin boyutlarının, konumlarının ya da türlerinin etkileyici çeşitliliği, fotoğrafçıların kişisel yorumlarını yansıtılabilmesi için sonu gelmez bir kaynaktır. Şehrin çokbüyü bölgelerinde kalmış eserleri yaşamla içine yansitan sosyal gerçekçi karelerden, aynı eserleri evrensel sanat yapıtları olarak değerlendiren örnekler kadar uzanan sonsuz bir çeşitlilik sözkonusu. Mimari eserler, fotoğrafçıların kendi yorumlarını yansitan fotoğraf karelerinde güçlü sembollerle dönüşüyor ve toplumun hafızasına yerleşiyorlar. Mimarları ve eserlerini, çoğunlukla popüler ya da mimarlık tarihi yayınılarında metinlere eşlik eden bu fotoğraflar aracılığıyla tanıyoruz. Sinan'ın başyapıtları da toplumla, öncelikle ikonik fotoğraf karelerinde buluşuyor. Süleymaniye'nin bir tepenin üstünden, Haliç'in sisi ve Boğaz vapurlarının dumanlarının arasından yükselişi, ya da Kadırga'daki Sokollu Camisi'nin merdivenlerinin etkileyici perspektifi, sayısız fotoğrafta bizim için bu yapıları tanımlıyor.

Sinan'ın eserlerinin fotoğraf karelerinde yorumlanması, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında ilk fotoğrafların çekildiği 1850'lere kadar görmemek mümkün. 19. yüzyılda Osmanlı topraklarında gezinen batı kökenli ilk fotoğrafçılar, egzotik manzaraları, İstanbul'un batı şehirlerine hiç benzemeyen mahallelerini, Galata Köprüsü'nü, Haliç'in yelkenlilerle dolu görüntülerini çekiyorlardı. Sinan'ın eserleri, fotoğraflarda öncelikle bu panoramik şehir manzaraları içinde görmeye başlandı. İstanbul ve Edirne gibi büyük ve tarihi şehirlerin fotoğrafları albümlerde de toplandı. 1890 yılında basılan, çoğunuñ Kargopoulos tarafından çekilmiş fotoğraflardan oluşan *Souvenir D'Adriopole* [Edirne Albümü] ve aynı yıl Abdullah Biraderler'in bastığı İstanbul, Bursa ve Edirne fotoğraflarını içeren albüm ilk örneklerdir. Selimiye Camisi, Edirne'nin tartışmasız simgesi olarak belirirken, aynı dönemin İstanbul albümlerinde Süleymaniye, Ayasofya ve Sultanahmet Camisi'nin gölgesinde kalmış gibidir. Albümde Ayasofya ve Sultanahmet iç ve dış görüntüleri ile öne çıkarken, Süleymaniye Camisi sadece panoramada görkemli bir figür olarak belirir.

Fotoğraflar mimari eserleri albümler gibi kartpostallara da taşıdı. Türkiye'yi konu alan kartpostalların en eskileri 1890'lı yıllara kadar gidebiliyor. 'Büyük Tur' olarak adlandırılan, Türkiye'yi de kısmen içine alan gezilerinden hatırlı olarak alınan ve gönderilen kartpostallar büyük kolaylıktı. Resimli bir kartpostal ile gezileri yollanan mektuplarda anlatmanın zorluğu da ortadan kalkıyordu. Kartpostallar büyük ölçüde bu amaca hizmet ettiklerinden olsa gerek, çok popüler oldukları 1890'lı ve 1920'li yıllar arasında, çoğunlukla manzaraları ve mimari anıtları resmediyorlardı. İstanbul'da kartpostal basımı ile uğraşan çok sayıda isim içinde, Max Fruchtermann 30 yıla yaklaşan meslek yaşamı vebastığı yüzlerce farklı kartpostal ile öne çıkar. Fruchtermann'ın ilk

kartpostallarında, mimari konularda Sinan'ın eserlerinden daha çok, Bizans yapılarını ve Boğaz kıyısındaki anıtsal Osmanlı camilerini görürüz. Süleymaniye bile 19. yüzyılın sonlarına kadar çıkan kartpostal serilerinde sadece Galata Kulesi ve Beyazıt Yangın Kulesi gibi yüksek noktalardan çekilen panoramik fotoğraflarda belirir. Kartpostallar hem üreticilerin hem de alıp kullananların milliyetlerinden doğan ilgilerini yansıtıyordu. Avrupalı konuklarının gözünde İstanbul, hep yok olan Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olarak kalmış, ancak üzerine Osmanlı egzotizmi eklenmişti. Diğer pek çok Osmanlı yapısı gibi, Sinan'ın Süleymaniye ve Kılıç Ali Paşa camileri gibi ünlü ve görkemli yapıları da daha çok abdest alan müslümanlar ya da tezgah kurmuş arzuhalciler gibi egzotik figürlerin arkasında görülür. Ancak ilerleyen yıllarda, Süleymaniye'nin Ayasofya ve Sultanahmet gibi İstanbul'un simge yapılarından biri haline geldiğini görürüz. Bu dönemde, Sinan'ın eserleri için gittikçe yerleşik hale gelecek fotoğraf kareleri de ortaya çıkar. Haliç'in sisi ve vapurların bacalarının dumanları arkasında, Rüstem Paşa ve Süleymaniye camilerinin birbiri arasında ahenkli görüntüsü, Süleymaniye'nin Haliç'in pitoresk manzarasının üstünde anıtsal bir dağı gibi yükselişi ya da Beyazıt Yangın Kulesi'nden Süleymaniye Camisi'nin görünümü, o günlerden bu yana sürekli popülerdir. Süleymaniye'nin iç mekân fotoğrafları da kartpostal serilerinde bu simge yapının görüntülerini tamamlar. Ancak Sinan'ın mimarlığına karşı özel bir ilginin olduğu söylenenemez, yapıların altında Sinan'ın eseri oldukları bile dile getirilmeyordu. 1900'lü yıllarda İstanbul'u ziyaret eden mimariyle ilgilenen gezginler sadece kartpostal almıyorlar kendi fotoğraflarını da çekiyorlardı. Bu tür fotoğraf koleksiyonlarının içeriklerine ulaşmak zor olsa da ünlü sanatçı ve mimarların basılmış eserlerinden sınırlı bir izlenim edinebiliniyor. Le Corbusier'in İstanbul'u da içine alan yolculuğundan fotoğraflar, İstanbul'a gelen ziyaretçilerin görkemli mimari eserler içinde Sinan'ın yapılarına olan özel ilgisini de gösterir. Daha sonra çok ünlü bir mimar olacak Le Corbusier, fotoğraf ve eskizlerinde Sinan'ın eserlerindeki plastik kaliteyi duyarlılıkla gözlemler.

Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte, Sinan'ın eserleri daha farklı bakış açılarıyla da fotoğraflara yansır. Genç cumhuriyetin ve onun gelecek ideallerinin dünyaya tanıtılması, 1930 ve 1940'larda öncelikli hedefler arasındadır. Ülkenin sahip olduğu doğal ve arkeolojik zenginlikler, yeni kurulan fabrikalar, açılan demiryolları ve köprüler, tanıtım amaçlı yaynlarda fotoğrafların konusu olurlar. Bu tür yayınlar arasında en önemlisi olan *La Turquie Kemaliste* [Kemalist Türkiye] dergisi içindeki fotoğrafların önemli bir kısmı Othmar Pferschy'e (1898-1984) aittir. Pferschy Avusturya'da doğmuş, 1926 yılında Türkiye'ye geldikten sonra devlet için ülkeyi dolaşarak binlerce kare fotoğraf çekmiştir. Sinan'ın eserlerinin fotoğrafları, *La Turquie Kemaliste* içinde, Türkiye'nin doğal ve tarihi güzelliklerine ayrılmış bölümde sıkılıkla yer alır. Bu bölümde, Ayasofya'nın fotoğrafları pek görülmezken Selimiye ve Sultanahmet simge yapılar olarak öne çıkar. Pferschy, sürekli tekrarlanan ikonikleşmiş karelere ek olarak, Sinan'ın eserlerini dönemin modern mimarlık anlayışıyla paralellilikler kuracak biçimde de fotoğraflar. Fotoğrafları, çizgilerin ve hacimlerin duruluğunun hakim olduğu mimari kompozisyonlara odaklanır. Ernst Egli'nin 1954 yılında basılan, Sinan hakkında yazılmış ilk monografi sayabilecek *Sinan Der Baumeister Osmanische Zeit* [Sinan Osmanlı Döneminin Ustası] adlı kitabının fotoğrafları da Pferschy çeker. Sinan'ın eserlerinin fotoğrafları, özenle seçilmiş ve basılmış 120 adet siyah beyaz fotoğraf ile, ilk kez bu kitap içinde kapsamlı biçimde yayınlanmıştır. Egli'nin Sinan'ın mirasını yapı tiplerine göre sınıflayan ve değerlendiren yaklaşımı fotoğraflara da yansır. Yapılar ve mimar elemanlar, kendi bütünlüğü içinde tekil yapıtlar olarak mimarlık fotoğrafçılığı perspektifinden verilir.

1960'lı yillardan itibaren Türkiye'yi tanıtım amaçlı yayınların, bu kez popüler tanıtuma ve turizme yönelik olarak yoğunlaşması, Sinan'ın mimarlık mirasını da kapsadı. Bu anlamda Ara Güler (d. 1928), Pferschy'in ardından akademisyenlerle sürekli çalışarak Sinan'ın mirasını fotoğraflayacak ilk isimlerdendir. Güler 1960'lı yıllarda dünya basınında önemli bir yer edinerek, Afrodisyas'tan Nemrut Dağı'na kadar uzanan, Sinan'ın da içinde olduğu kültürel miras aracılığıyla Türkiye'nin tanıtılmasında rol oynadı. Bu fotoğrafların toplumla paylaşılmasında, Sinan'ın Türkiye'nin ulusal gururu ve evrensel kültüre bir katkısı olarak görülmesi belirleyici oldu. Sinan'ın mimarlık mirasını konu alan ilk fotoğraf Sergileri, 1972 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından Güler'in fotoğraflarıyla, uluslararası platformlarda ve Avrupa ile Arap ülkelerinde Türkiye'yi prestijli biçimde tanıtmak amacıyla düzenlenmiştir.

Aynı yıllarda Sinan'ı kapsamlı biçimde fotoğraflayan diğer bir önemli isim Sami Güner'dir (1915-1991). Güner fotoğrafçı olarak çalıştığı yıllar boyunca, Sinan'ın eserlerinden yelken yarışlarına, 19 Mayıs törenlerinden köye çamaşır yıkayan kadınlara kadar fotoğraf karesine girebilecek herşeyi konu olarak isledi. Güner'in Sinan eserleri fotoğrafları, çeşitli türde yayınlar içinde dağınık olarak kullanıldıktan sonra ilk önce sergilerde bir araya geldi. İstanbul'da Yapı Kredi Galatasaray Sanat Galerisi'nin ardından, sergiler 1975 ile 1977 yılları arasında İzmir, Adana ve Ankara'yı dolaştı.

1970'lerin ardından, 1988 yılındaki Mimar Sinan Uluslararası Anma Yılı, Sinan'ın eserlerini konu alan araştırmalar ve fotoğraflar için bir dönüm noktasıdır. Anma Yılı kapsamında, Sinan ve eserleri üzerine çok sayıda ve çeşitli türde yayın gerçekleştirildi. Özellikle Sinan'ın mimarisinin toplu değerlendirmelerini yapan, değişik başlıklar altında sunulan kitaplar için, kapsamlı biçimde eserlerin fotoğrafları çekildi.

Sinan'ın mimarisi konusunda onde gelen akademisyenlerden Aptullah Kur'an'ın *Mimar Sinan* adlı monografisi, Anma Yılı'nın hemen öncesinde 1986 yılında basıldı. Yayımlanmasından beri bu kitap ilgili hemen her kütüphanede bulunan temel bir başvuru kaynağı. Ara Güler ve Mustafa Niksarlı tarafından çekilmiş 250'den fazla siyah beyaz fotoğraf, sayısız okuyucunun belleğinde ilk Sinan imgesini yaratıyor. Kur'an'ın monografisinin ağırlığını oluşturan mekân ve yapı tarihi tasvirleri gibi, fotoğraflar da sade ve tanımlayıcıdır. Öte yandan, Güler bu kitapta da yer alan fotoğraflarıyla sergiler açmaya devam etti. Türkiye'nin küresel dünyaya ekonomik ve sosyal alanlarda hızla açıldığı 1980'li yıllarda, Osmanlı mirası hem ulusal gurur kaynağı hem de tanıtım alanıydı. Dönemin hükümetinin önemli bir kültürel ve politik adım olarak gördüğü 'Muhteşem Süleyman Sergisi' 1987 ile 1988 yılları arasında, ABD'nin Washington, Chicago ve New York kentlerinde düzenlendi. Güler'in 'Osmanlı Mimarlığı'nın Altın Çağ: Sinan' adlı fotoğraf sergileri de bu etkinlik ile eşzamanlı olarak aynı kentlerde gerçekleştirildi.

Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan adlı monografinin ardından, Metin Sözen'in, Sinan'ın mimarlık mirası üzerine ikinci kapsamlı çalışması olan *Sinan Architect of Ages* [Çağların Mimarı Sinan] ve *Arts in the Age of Sinan* [Sinan'ın Çağında Sanat] adlı kitapları da 1988'de Sinan'ı Anma Yılı kapsamında basıldı. Sözen, yaptığı çalışmaların özünü aktaran metinin ardından, fotoğraflarla Sinan'ın mirasına kapsamlı bir bakış açısı sunar. Sözen'in birikimi ile Güner'in fotoğrafçılık deneyimine dayanan ve hava çekimlerinden, mimari detayların yakın çekimlerine kadar geniş bir perspektifteki bu fotoğraflar, bilinen kompozisyonların dışına çıkararak Sözen'in Sinan'a bakışını da yansıtır. Sinan'ın kubbelerinin birbirleri ve şehir ile olan ilişkileri panoromalarla da saptanır.

Sinan'ı Anma Yılı, yeni birikimlerin ortaya çıkmasını da sağladı. Ulya Vogt-Göknil'in 1987 yılında yayınladığı *Mimar Sinan* adlı kitabında, Eduard Widmer'in coğulukla İstanbul'da çektiği siyah beyaz cami fotoğrafları, Sinan'ın eserlerindeki strüktürel mantığı her ölçekte anitsallaştırdı. Mimarlık tarihçisi ve fotoğrafçısı Aras Neftçi (d.1962) de, İstanbul'daki Sinan eserleri fotoğraflarıyla 1989 yılında 'Yaşayan Sinan' adlı sergisini açtı. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı *Mimarbaşı Koca Sinan* adlı kitabın fotoğraf albümü ise, Sadi Bayram tarafından İstanbul ve Anadolu'da birbirinden çoklu bir süre içinde çekildi. Sanatsal kaygıları ve baskı kalitesi yüksek olmasa da Sinan'ın Türkiye'deki mimarlık mirasının 1988 yılındaki fotoğrafik haritasını çıkarması ile belge değerindir. Bu fotoğraflar sergiler ile de 1988 yılı sonundan itibaren Türkiye'yı dolaştı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi de Anma Yılı kapsamında Reha Günay'ın (d.1937) fotoğraflarıyla bir Sinan sergisi ve kitabı hazırladı. Günay, sergileri, kitapları ve akademisyen kimliği ile Türkiye'de mimarlık fotoğrafçılığı ve öğretimi alanlarında önde gelen isimler arasında yer alır. Günay'ın kişisel fotoğraf arşivine ve anma yılı için çektiği fotoğraflara dayanan 'Sinan'ın İstanbul'u' adlı fotoğraf sergisi 1987 ile 1993 yılları arasında Kyoto, Paris ve Üsküp'de sergilendi. Bu fotoğraflar, 1988 yılında, Günay'ın kısa metinleriyle aynı isimli bir kitapta toplandı. İngilizce ve türkçe olarak pek çok defa yeni baskısı yapıldıktan ve genişletildikten sonra, 2006 yılında cep kitabı boyutunda Sinan'ın İstanbul'daki eserleri için ilk gezi rehberi olarak da yayımlandı. Günay, renkli fotoğraflarıyla Sinan'ın eserlerini genellikle cephelere odaklanarak, yorumsuz saptamaya çalışır. İster kent ister mimari detay ölçügede olsun, Günay'ın tüm fotoğraflarında mimari eserler, herhangi bir görsel bozulma ve dönüştürme olmadan, tüm detayları ile algılanır.

1990 ve 1992 yılları arasında Ankara ve İstanbul'da düzenlediği kişisel sergilerinin ardından, Ara Güler'in fotoğrafları da bir prestij kitabıñ görsel içeriğini oluşturdu. Metinleri John Freely ve Stephanos Yerasimos tarafından yazılan *Sinan, Architect of Soliman the Magnificent* [Sinan, Muhteşem Süleyman'ın Mimar], 1992 yılında önce Fransızca ardından İngilizce basıldı. Kimi zaman 60x40cm boyutlarındaki fotoğraflar, Sinan'ın eserlerinde ışığın yarattığı anlık değerleri ile sanatçı Güler'in gözünden Sinan'ı anlatır. Türkiye'nin Osmanlı ve ötesindeki geçmişine duyulan ilgi, ilerleyen yıllarda Sinan konusundaki prestij kitaplarının hem sayısını hem de nitelğini artırdı. Sinan hakkında basılmış en etkileyici prestij kitabı, Asım Kocabiyık'ın duyarlı desteği ile kurulmuş olan Ertuğ & Kocabiyık Yayınevi, 1999 yılında *Sinan An Architectural Genius* [Sinan bir Mimarlık Dehası] adıyla yayınlandı. Sinan'ın önemli camilerine odaklanan kitaptaki

metinler önde gelen sanat tarihçilerinden Doğan Kuban'a aittir. Ahmet Ertuğ'un etkileyici ve kimi zaman 70x40cm boyutundaki yüzeye yakın fotoğrafı, mimarinin anıtsal yönünü öne çıkararak, Sinan'ı altın bir çağ kabul edilen 16. yüzyılın görkemi içinde yansıtır. Osmanlı'nın görkemi bu fotoğrafların sergileriyle 2005 yılında Londra ve Paris'e de taşındı. Sinan'ın bir başyapıtını, görsel olarak sunan ilk büyük prestij yayımı ise 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından basıldı. Akademik makaleleri içeren *Şaheser Süleymaniye Külliyesi* adlı kitap, Süleymaniye Külliyesi'ni bilinmeyen köşelerine dek Aras Neftçi'nin ayrıntılı ve her açıdan çekilmiş fotoğraflarıyla da yansitti.

Sinan'ın eserlerinin cumhuriyetin kurulmasından itibaren yoğunlaşan fotoğraflanma süreci, onun bir ulusal kahraman olarak Türk sanatı içindeki özgün yeri ile doğrudan ilgili. Özellikle Türkiye'nin kendini tanıtma arayışı içinde olduğu dönemlerde, Sinan'ın mirası sürekli olarak bir prestij ve ulusal gurur kaynağı olarak sergilere kaynaklık ediyor. Türkiye'de kültür alanında özel ve sivil kesimlerin ağırlığı her anlamda arttıkça, resmi sergi ve yayılardan özel ve akademik yayılara bir geçiş izleyebiliyoruz. Bu süreç içinde, Sinan'ı Pferschy'den Ertuğ'a Türkiye'nin önde gelen fotoğrafçıları konu aldılar. Eserlerinin özgünlüğü, çeşitliliği ve derinliği ile eşsiz bir mimar olan Sinan, fotoğraf karelerinde de aynı ölçüde zengin bir sanatsal üretimin oluşmasına kaynaklık etti. Son olarak, **Sinan'a Saygı Fotoğraf Yarışması**, bu zengin mirasın içinde, bu konuda duyarlı tüm kesimleri biraraya getiriyor. Fotoğraf karelerinde 'Korunamayan Sinan' da yer alırken, öncelikle görülmeli gereken Sinan'ın bugün de zenginlik ve çeşitlilik yaratabilen mirası ve onun koruma sorunları.

Ahmet Sezgin
Sinan'a Saygı Projesi - ÇEKÜL Vakfı

Domes in Frames: Photographing Sinan's Architectural Heritage

Sinan's masterpieces have often appeared in travelogues, etchings, and pictures since their construction in the 16th century. Following the development of photography in the 19th century, Sinan's domes were captured within photo frames. Photographing Sinan's works has multidimensional importance in the field of architectural history and photography. More than half of Sinan's works have disappeared and a significant number of the rest have been considerably transformed. In many cases, the authentic character of the buildings is only available in photos. Changes imposed upon Sinan's architecture over the years, including restorations, were mostly carried on without records. Subsequently, it is difficult to determine the border between Sinan's original designs and later interventions. For this reason, photographs have become invaluable visual documents for architectural history. They have been occasionally used as references during restorations. For example, during the restoration of the Kılıç Ali Paşa Mosque in the 1990s, reconstruction of the portico based on a photograph taken in the previous century. On this exotic photo, we see the petition-writers lining the courtyard with their stands. Or, art history books record how art historians referred to a black and white photograph of the Kılıç Ali Paşa Mosque, to locate and interpret its baroque style ornaments.

Photographs, professional or amateur, are also considered as works that reflect the artist's individual experiences in addition to being historical documents for architectural history. The diversity in dimensions, locations, or typology of Sinan's works has served as an endless resource for artistic expression in photography. From socio-realistic picture photos reflecting the buildings intermingled within daily life in slums, to examples that reinterpret them as universal works of art, there is an endless diversity in these photos. In photographers' frames, architectural monuments become powerful symbols that are embedded in public memory. Photographs that are accompanied with popular or professional texts on architectural history introduce architectural works to us. Sinan's masterpieces are mostly introduced to the public by iconic photographs too. View of Süleymaniye rising high on a hill in the mist of the Golden Horn and beyond the smog from the boats of the Bosphorus, or impressive perspectives from the stairs of the Sokollu Mosque in Kadırga, became synonymous with these buildings in countless photographs.

The earliest photos of Sinan's works go back as early as the first photos taken in the Ottoman Empire in 1850s. Early photographers of Western origin who traveled in Ottoman territories documented the exotic views from Istanbul neighborhoods that differ from western cities, the Galata Bridge, and views of the Golden Horn with its sailboats. Sinan's masterpieces began to appear in these panoramic views early on. Photographs of vistas from large and historic cities such as Istanbul and Edirne were collected and published in photo albums. *The Souvenir D'Adrinople*, composed of photographs mostly taken by Kargapoulos and another album by Abdullah Brothers covering İstanbul, Bursa ve Edirne, both published in 1890, are among the first examples for Ottoman cities. In such photo albums, as the Selimiye rises as the unchallenged symbol for Edirne, in the Istanbul albums, the Süleymaniye seems to be overshadowed by the Hagia Sophia and the Sultanahmet. As the interior and exterior views from the Hagia Sophia and the Sultanahmet Mosque were frequently used, the Süleymaniye remains as only an impressive figure in panorama.

As in albums, photos of architectural monuments appeared on postcards as well. The oldest postcards of Turkey can be dated back to the 1890s. Postcards, which were souvenirs taken and sent from the journeys called the Grand Tour partially including Turkey, provided a great facility for travel. A picture postcard eliminated the difficulty of describing travel by long letters. Probably because of this, postcards mostly included panoramas and architectural monuments between the 1890s and the 1920s, during their most popular period. Among those who were occupied with postcard printing in Istanbul, Max Fruchterman stands out as an important figure, with his almost 30-year career and hundreds of postcards of different varieties. In the earlier postcards by Fruchterman, Byzantine buildings and monumental Ottoman mosques along the Bosphorus were seen more often than Sinan's masterpieces. In his late 19th century series, even the Süleymaniye appear only in panoramic views photographed from the higher points in the city,

such as from the Galata Tower and the Beyazit Fire Tower. Postcards reflected the interests of the producers and customers that were related to their nationalities. Until then, in view of the European visitors, Istanbul had remained as the capital of the now non-existing Byzantine Empire, yet with added Ottoman exoticism. As in many other Ottoman buildings, Sinan's majestic structures, such as the Süleymaniye and the Kılıç Ali Paşa mosques, appear as backdrops for such outlandish figures as Muslim men performing ablutions or petition-writers by their stands. However, during the later years in this period, the Süleymaniye became a symbol building of Istanbul as the Sultanahmet and Hagia Sophia. At this time, Sinan's architecture started to appear more often and became more deep-seated in postcards. Beyond the foggy Bosphorus and peering behind the smog of the boats, the harmonic succession of the Rüstem Paşa and the Süleymaniye mosques in imagery, the scene of the Süleymaniye rising like a monumental hill above the picturesque view of the Golden Horn, or its impressive appearance in vistas from the Beyazit Fire Tower have been the most popular views continually since those early days. In postcard series, the interior photographs from the Süleymaniye completed imagery of this symbol building. Nevertheless, we cannot conclude that there was a special interest in Sinan's architecture, since Sinan was not even identified as the architect in these shots. During 1900s, travelers not only profusely bought such postcards, but they also took photographs themselves. Even though it is difficult to reach the contents of such personal collections, one can still make limited deductions based on publications by some well-known artists and architects. The photographs from Le Corbusier's travels, which also included Istanbul, display the visitor's special interest in Sinan's works, among many other majestic architectural examples in the city. Le Corbusier, who became a very famous architect later on, revealed the plastic quality of Sinan's works with sensitivity, in his photographs and sketches.

*Following the establishment of the Republic, Sinan's architecture was reflected from new and different viewpoints. The presentation of the young republic and its ideals to the world gained precedence in the 1930s and the 1940s. The natural and archaeological resources and wealth of the country, newly established factories, recently built railroads and bridges constituted the subject matter for the photographic presentation in various publications. A large section of the photographs in *La Turquie Kemaliste* [The Kemalist Turkey], the most prominent publication of the Republic, were by Othmar Pferschy (1898-1984). Born in Austria, Pferschy came to Turkey in 1926; toured the country for the state and took thousands of photos. In *La Turquie Kemaliste*, shots from Sinan's works often appear within the section reserved for the natural and historic beauties of Turkey. Here, the Selimiye and the Süleymaniye were prominent as symbolic structures, while views of the Hagia Sophia became rare. In addition to his iconic, recurrent shots, Pferschy photographed Sinan's masterpieces in parallel with modern architectural concepts. His photographs focused on architectural compositions that brought the clarity of lines, forms, and volumes to the foreground. Pferschy also took the photos for Ernst Egli's *Sinan Der Baumeister Osmanische Zeit* [Sinan the Master of the Ottoman Period], which can be considered to be the first monogram written about Sinan, published in 1954. 120 black and white photographs that were carefully chosen and published were the first comprehensive visual presentation of Sinan's architectural legacy. As seen here, photographs reveal structures or architectural elements within their own unity, from the perspective of architectural photography.*

Starting with the 1960s, publications that aimed at presenting Turkey concentrated more on popular promotion and tourism, and also included Sinan's architectural heritage. Within this context after Pferschy, Ara Güler (b. 1928) was the first photographer who built a comprehensive Sinan archive. By 1960s, Güler had achieved a reputable place in world press, and he had acquired a significant role in representing Turkey by way of its cultural heritage from Aphrodisias to Mount Nemrut, including Sinan as well. Perceiving Sinan as a source of national pride and considering him as a contribution of the nation to the universal human culture prompted and shaped the presentation of photographs of Sinan's architectural heritage. The first photography exhibition on Sinan's architectural heritage was organized by the Ministry of Foreign Affairs to present Turkey in a prestigious manner with Ara Güler's photographs in European and Arab countries in 1972.

In the same period, another artist who photographed Sinan in a comprehensive way was Sami Güner (1915-1991). During the years

he worked as a photographer, Güner captured numerous subject matters, from Sinan's structures to sailing competitions, from May 19th Youth Day celebrations to village women doing laundry. Following the use of his work on Sinan in publications of various kinds, they were first brought together in a special exhibition. After the initial display in the Yapı Kredi Galatasaray Art Gallery in Istanbul, the exhibition was taken to other locations such as Izmir, Adana, and Ankara, between 1975 and 1977.

After the 1970s, '1988 - the Architect Sinan International Commemoration Year' became a milestone for research and photography on Sinan's works. Within the scope of the Commemoration Year, a large number and variety of publications on Sinan and his works materialized. Sinan's architecture was photographed comprehensively for these publications, which evaluate him and his architecture.

A monogram titled *Mimar Sinan* by Aptullah Kuran, a leading academician on Sinan's architecture, was published in 1986, right before the Commemoration Year. Since its publication, this book

has become a fundamental source, to be found in every related library. With over 250 black and white photographs by Ara Güler and Mustafa Niksarlı, it recreates the first imagery of Sinan for readers. Like the narrative of the history and architecture of the buildings by Kuran, photographs are also more descriptive. On the other hand, Güler continued opening exhibitions by further enriching his archive with the photographs he took for this book. The Ottoman heritage was seen as a national source for pride as well as a publicity feature for Turkey during the 1980s, at a time when the country was exposed more and more to the global world economically and socially. During 1987 and 1988, 'The Age of Sultan Suleyman the Magnificent' was organized and carried to several cities, such as Washington D.C., Chicago, and New York, in the USA. Simultaneously, Ara Güler's photography exhibition, titled 'The Golden Age of Ottoman Architecture: Sinan' also toured the same cities.

Following *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan* [Development of Turkish Architecture and Architect Sinan], Sözen published his second monographic works *Sinan, the Architect of Ages* and *Arts in the Age of Sinan* within the scope of the Sinan Commemorative Year, in 1988. After a summary of his academic work on Sinan with a concise text, he presents a comprehensive viewpoint for Sinan with photographs. These photographs, basing on Sözen's academic guidance and Güner's photography experience, range in scale from air shots to close up views of architectural details. As the photographs go beyond prevalent compositions they offer Sözen's view of Sinan. The interrelations of Sinan's domes with the city are captured in the panoramic views of the urban environment.

The Commemoration Year prompted new photographers to photograph Sinan's architecture. Ulya Vogt-Göknal published a monogram titled *Mimar Sinan* in 1987. Black and white photographs of Eduard Widmer in this book, which mostly belong to mosques in Istanbul, monumentalizes the logic of structure in various scales. Architectural historian and photographer Aras Neftçi (b. 1962) opened an exhibition titled 'Yaşayan Sinan' [Sinan Alive] in 1989 with his photos of Sinan's Works in Istanbul. On the other hand, the photos of the book *Mimarbaşı Koca Sinan* [Master Architect the Great Sinan] by the Directorate of Pious Foundations were taken by Sadi Bayram within a short period of only one and a half months in Istanbul and Anatolia. Even though its artistic concerns and publication quality may not quite be at par with others, it is certainly significant as a photographic survey of Sinan's architectural heritage in Turkey in 1988. These photographs also toured the country with exhibitions.

For the Commemoration Year, the Istanbul Metropolitan Municipality organized an exhibition, with a publication to follow, using photographs by Reha Günay (b. 1937). With his exhibitions, books, and his identity as an academician, Günay is a prominent name

in the fields of architectural photography and education in Turkey. A photography exhibition titled 'Sinan's İstanbul', consisting of photos from Günay's archives and those he took for the Commemoration Year, traveled to Kyoto, Paris, and Skopje, between 1987 and 1993. These photographs were collected and published in 1988 in a book with the same name, with short commentaries by Günay. After many reprints and expansions, it was printed in a pocket book size, as the first guidebook for Sinan's architecture in İstanbul in 2006. It attempts at defining Sinan's works clearly and with no reinterpretations. In all of Günay's photography, architecture is presented with all its details in a clearly perceivable manner, with no room for any visual deformation.

*Following exhibitions in Ankara and İstanbul between 1990 and 1992, Ara Güler's photographs also formed the visual context for a prestigious book. Written by John Freely and Stephanos Yerasimos, **Sinan, Architect of Soliman the Magnificent** was first published in 1992 in French, then in English. At times spreading over two pages, these photographs reflect the instantaneous values of light in Sinan's architecture through Güler's artist's eyes. The interest in Turkey's Ottoman past and beyond caused an increase in the number and the quality of prestigious publications on Sinan. The Ertuğ & Kocabiyık Publishers founded with the generous support of Asım Kocabiyık put out the most impressive of such books in 1999, with the title **Sinan, An Architectural Genius**. While concentrating on the most significant of Sinan's mosques, the texts in*

*this book were written by Doğan Kuban, one of the most prominent art and architectural historians in Turkey. Here, Sinan is re-depicted with close to one hundred impressive, large format photographs by Ahmet Ertuğ. Photos, sometimes in 70x40 cm format, reflect monumentality of Sinan's architecture within the magnificence of the 16th century, which is considered to be the golden age. The splendor of the Ottoman era was also introduced to London and Paris with exhibitions using these photographs later in 2005. The first prestigious book focusing on one of Sinan's masterpieces was published in 2007 by the Turkish Ministry of Culture and Tourism. As well as academic articles, the book, entitled *Bir Şaheser Süleymaniye Külliyesi* [The Masterpiece of the Süleymaniye Complex], showcased the Süleymaniye mosque complex using Aras Neftçi's detailed photographs, taken from diverse angles of even unknown corners.*

The process of photographing Sinan's works with increasing intensity by the establishment of the Republic of Turkey is directly related to the special role of Sinan as a national hero in the history of Turkish art. Especially in the periods of promotion of Turkey and its identity, Sinan's heritage continually becomes a source of prestige and pride through exhibitions. As the influence of private sector and civil society expands in the field of culture, a transition from formal exhibitions and publications to private and academic is becoming apparent. In this process, from Pferschy to Ertuğ, the leading photographers of Turkey adopted Sinan as their subject matter. Sinan was a unique architect with the originality, variety, and depth of his works. He also became the source that guided the way towards generating an equally rich artistic production in photography. Aware of this rich heritage, the Respect to Sinan Photo Competition brings conscious people together again around this issue. As 'Sinan at Risk' is also being photographed, we should be able to witness his heritage generating diversity even today, as well as the challenges to its preservation.

Ahmet Sezgin
Respect to Sinan Project - ÇEKÜL Foundation

Kaynakça:

- (1987) *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul, YEM Yayın.
- (1993-1995) *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul, Tarih Vakfı.
- EKEN, A. (1992) *Kartpostallarda İstanbul*, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- OUSTERHOUT, R. & BAŞGELEN, N. (2005) *Tarihi Kartlarda Yaşayan İstanbul: Osmanlı Öncesi Anıtları*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- SANDALCI, M. (2000) *Max Fruchtermann Kartpostalıları*, İstanbul, Koçbank.

Adres: Ekrem Tur Sokak No: 8 Beyoğlu 34435 İSTANBUL
Tel: 0212 249 64 64 / 0212 251 54 44 Faks: 0 212 251 54 45
URL: www.sinanasaygi.org E-posta: sinanasaygi@cekulvakfi.org.tr
URL: www.cekulvakfi.org.tr E-posta: cekul@cekulvakfi.org.tr

Adres: Ebulula Mardin Caddesi Maya Meridyen İş Merkezi
Giriş / 1. Kat 34335 İSTANBUL
Tel: 0212 349 10 00 Faks: 0 212 349 10 99
URL: www.multiturmall.com